

Valtakunnallisesti arvokkaat kulttuurimaisemat

Mustinmäki ja Paukarlahti

Maaseudun varhaisiin elinkeinoihin kiinteästi liittynyt kaskeaminen, laidunus, niitto ja lehdestäminen ovat hiipumassa unholaan. Monin paikoin aukeat peltoamat ovat sulkeutumassa synkeiksi kuusikoiksi tai peittymässä nykyaikaisten rakennelmien alle.

Samalla katoavat ihmistyön ja luonnon pitkäaikaisena vuorovai- kutuksena muovautuneet viehät- tävät ja monipuoliset perinnemai- semat latoineen, aittoineen, piste- aittoineen, mansikkaisine haka- maineen, kukkaketoineen ja per- hosineen.

Maatalouden ylituotannon leika- kamiseksi suunnitellut rajut pel- toalan supistukset vauhdittavat maaseudun kulttuuriperinnön vaalimistyötä. Ympäristöministe- riön vuonna 1986 asettama mai- sema-alueityöryhmä julkisti äs- kettäin kaksiosaisen mietinnön (66/92), jonka I osassa pohditaan maaseudun maisemanhoitoa ja II osassa esitellään 150 valtakunnal- lisesti arvokasta laajaa kulttuuri- maisema-alueita, 171 maakun- nallisesti arvokasta maisema- aluetta sekä 149 pienempialaista perinnemaisematyyppiä.

Maisema-alueityöryhmän ensi- sijaisena tavoitteena oli löytää maakunnallisesti omaleimaisia ja tyyppillisiä, luonnoltaan ja kulttuu- riltaan monipuolisia, selvästi hah- mottuvia laajoja maisema-alue- kokonaisuuksia, jotka ovat säily- neet edustavina ja joiden säilyttä- minen sellaisina on mahdollista. Nämä alueet ovat maaseudun maisemanhoidon esimerkki- ja tutkimusalueita.

Maisema-alueita pienempia- laisten yksittäisten perinnemaise- mien, kuten kaskimetsien, laidun- ten, niittyjen, tilakeskusten hoi- dettujen pihapiirien, historiallis- ten rakennusten ja vanhaisten teol- lisuuden luomien maisematyyppi- en kartoitus jatkuu yhä.

Tällaisista mielellään vielä käy- tössä olevista alueista maanomis- tajiin kannattaa ilmoittaa ympä- ristö- tai maaseutuviranomaisille, sillä työryhmän esittämä mais- emanhoitotuki ja neuvonta suun- nataan ensisijaisesti arvokkaiksi

Kurjenpolvet ja kimalaiset elävöittävät juhannuksena niittyjä ja pientareita siellä, missä torjunta-aineita ei käytetä.

todetuille maisema-alueille.

Leppävirralla ymmärretään "kulttuurin piälle"

Arvokkaita maaseudun kult- tuurimaisemia löytyy runsaim- min sieltä, missä on eniten peltoa eli Etelä- ja Länsi-Suomesta. Ta- sapuolisuuden ja edustavuuden lisäämiseksi maisema-alueityö- ryhmä jakoi valtakunnan läänija- osta poikkeaviin "maisemamaa- kuntiin". Pohjois-Savon järviseu- dulta kelpuutettiin valtakunnal- lisen tasolla kaksi maisemanh- tävyyttä ja viisi laajaa maisema- kokonaisuutta, näistä peräti kak- si Leppävirralla: Mustinmäki - Tahvanala ja Paukarlahti.

Leppävirran osuus on merkit- tävä myös läänitasolla tarkastel-

len, sillä Kuopion läänistä löytyi kaikkein vähiten arvokkaita mai- sema-alueita. Leppävirra onkin luonnoltaan moni-ilmeinen per- russavolainen maalaiskunta, jos- sa maaseudun kulttuuriperinteitä on monin paikoin osattu kunnioittaa niin rakennuskannan kuin ympäristönhoidon suhteen.

Mustinmäki - mäkikylä mahtavin maisemin

Mustinmäki on tyyppinen sa- volainen mäkikylä, jossa lakialue- en hedelmällisyys ja suotuisa il- masto on hyödynnetty maanvil- jelykseen.

Kyläkokonaisuus on eheä ja elinvoimainen. Maatilat sijaitse- vat harvakseltaan mäen harjalla nauhamaisesti kyläraitin molem-

min puolin. Viljelykset viettävät jyrkästi alas länsi- ja itärinteitä. Rinteiden alaosassa pellot vaihet- tuvat harmaaleppävaltaisiin lai- dunnuttaviin metsähakoihin. Avaraa kylämaisemaa elävöittä- vät pihapuut ja viljelylohkojen väliin aidoiksi kootut kiviröykki- öt pihlajineen.

Mustinmäen harjalta länteen avautuvat vaikuttavat näkymät viereisen Tahvanalan kylän suuntaan. Tahvanalassa on yhä jäljellä varsin laajat metsälaitu- met ja lammashaka.

Mäkikylän luonnonarvot pe- rustuvat lähinnä kulttuurivaikut- teisten kasvillisuustyyppien edustavuuteen ja monipuolisuuteen. Alueen lehtevät hakamaat ovat suurelta osin entistä kaski- metsää. Pihapiirien liepeillä esiintyy vanhaa viljelykasvi ku- mina ja pientareilla kasvaa muun muassa Pohjois-Savossa harvi- naisia komeakukkaisia kurjen- kelloja.

Mustinmäellä on useita kult- tuurihistoriallisesti arvokkaita ra- kennuksia, muun muassa entinen sotilasvirkatulo 1800-luvulta kes- kellä kylää. Kokonaisuutta tosin rikkovat paikka paikoin perinteis- estä rakennuskannasta poikkeavat uudisrakennukset.

Mustinmäen alueelta on aiem- min tehty maisemanhoidon sel- vitys. Selvityksen mukaan perin- nemaisemien edustavuuden säi- lyminen edellyttää ennen kaikkea laidunuksen jatkamista. Tukea kaivattaisiin uusien laidunmait- ten aitaamiseen ja tiheimpien lep- pikoitten kevyeen harvennuk- seen.

Vähätuottoiseen tai jopa kan- nattamattomaan perinteiseen maisemanhoitoon tarvittavia va- roja voitaisiin maisema-alueityö- ryhmän mukaan osoittaa sääs- töistä, jotka syntyvät maatalou- den ylituotannon tukemisen vä- hentäessä.

Varsinainen ongelma Mustin- mäen maisemakuvalle aiheutuu tulevaisuudessa hakamaille met- sänhoitoyhdistyksen avustuksel- la istutetuista kuusentaimista. Jos taimet halutaan nyt vuorostaan repiä pois, pitää niiden arvo kor- vata maanomistajille. Lisäksi tar- vitaan metsäverouudistusta, jot- tei metsälaitumia luokiteltaisi va- jaatuottoisiksi metsiksi istutus- velvoitteineen.

Paukarlahti - rantakylä vauraalla viljelysseudulla

Paukarlahti on tyyppinen jär- venrannan savikoille syntynyt pohjoissavolainen kylä. Muuta- mat hyvin säilyneet vauraat tila- keskukset laajoine peltoineen luovat vakaan viljelysseudun tun- nun.

Seutu on alavaa loivasti kum- puilevaa viljelymaata. Kylän koillispuolella levittäytyvät Pau- karlahden matalat ja ruovikkois- set rannat. Kaakosta päin kylän keskelle työntyy pitkä ja kapea Melasen lahti.

Maisemaa hallitsevia yksityis- kohtia ovat kylän vanha hautaus- maa jyrkine petäjäineen sekä vii- tostien länsipuolella kartanomai- nen Kivelänharjun tila iäkkäine lehtikuusikujineen. Lisäksi mai- semaa jäsentävät tilustiet, muu- tamat puustoiset kivirauniot ja metsäiset kumpareet viljelysten lomassa.

Paukarlahdesta löytyy kulttuuri- historiallisesti arvokkaita 1800- luvun rakennuksia: entinen kie- vari Melasen rannalla, Kuivas- tenniemeltä kylälle siirretty seu- rantalo, kartanotyyppinen maa- laistalo Jussila aittoineen ja "kuo- linkoppeineen" sekä Kivelänhar- jun tila talousrakennuksineen ja jugendhenkisine kivinavetoi- neen. Valitettavasti viimeinen muistorikas maitolaituri on jo kadonnut kyläraitin varrelta.

Paukarlahden uusimmat pien- talot sopeutuvat maisema-alue- työryhmän arvion mukaan koh- talaisen hyvin maisemaan sekä tyyliensä että sijoittelunsa puolesta. Sen sijaan valtatieoikaisu kylän halki on pahasti rikkonut kylän rakennetta. Maisemaa ko- hentaisi kylän pohjoisosan pen- soittumaan päässeitten peltojen hoitaminen avoimena.

Seutukaavassa Paukarlahti on merkitty kulttuurihistoriallisesti arvokkaaksi alueeksi. Kylälle ollaan parhaillaan laatimassa osayleiskaavaa. Kaavan tueksi tehdään kesäaikana luontoselvi- tys alueen luonnonarvojen huo- mioon ottamiseksi.

Teksti ja valokuvat: HELENA RÖNKÄ